maltepe üniversitesi
istanbul
www.maltepe.edu.tr

T. C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Aralık 2022/ Sayı: 12

Okurlara

*Bülten*imizin bu sayısında, İoanna Kuçuradi Kant'ın "ödeve uygun" ve "ödevden dolayı" ayrımına dikkat çekiyor ve deprem felâketine de eylem türleri arasındaki farkın farkında olarak bakmak gerektiğine vurgu yapıyor.

İnsan eliyle başlatılan savaşlar ve yine insanın doğaya verdiği zarar nedeniyle çok daha büyük bir yıkıma, hasara ve çok daha fazla sayıda insanın hayatına mal olan sel, deprem gibi doğal afetler, dünya düzeyinde sürekli olarak göçlere yol açıyor. Maltepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Edibe Sözen, "İnsan Hakları Göçmenleri de Kapsar!" başlıklı yazısında, göç ve göçmen sorununun insan haklarıyla ilgisine dikkat çekiyor.

Yaşanmakta olan pek çok sorunun temelinde ezberci eğitim yatıyor. Felsefe öğretmeni Aynur Aydın, "Ezberci Eğitim ve İnsan Hakları" başlıklı yazısında, ezberci eğitimin, kişilerin ezbere değerlendirme yapmasına, ezbere değerlendirmenin ise ayırımcılığa, ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, çatışmalara neden olduğunu, yani başka hakların da ihlaline yol açtığını vurguluyor.

Felsefeci bir iş insanı olan Dr. Daniş Navaro, "İnsan, İnsan Hakları ve İşyerinde Çalışma Koşulları" başlıklı yazısında, işyerini insan hakları kavramıyla ilgisinde, insanı (yönetici ve çalışanı) ilgilendiren üç temel boyut üzerinden ele alıyor: İnsan hakları bilinci, yoksulluk ve insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirme.

Bu sayımızdaki söyleşiyi, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Başkanı Prof. Dr. Muharrem Kılıç ile yaptık ve insan haklarıyla ilgisinde ayırımcılık üzerine konuştuk.

İlgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

***

BİR EYLEMİN DEĞERİNİ BELİRLEMEYE ÇALIŞIRKEN

İoanna Kuçuradi

Düşünce tarihinde insan olmaya parmak basan, aşılamayacak ancak onların yanına benzerlerinin konabileceği bazı düşünceler vardır. Bunlardan biri, belki de en başında bulunanlardan biri, 18. yüzyılda Immanuel Kant'ın yaptığı bir ayrımdır: birşeyi "ödeve uygun" ve "ödevden dolayı" yapma farkı. Bu iki tür eylem arasındaki değer farkı, davranışta değil, bu davranışın arkasında bulunan istemede, başka bir deyişle bir davranışın "*niçin*"inde bulunur.

Kant bu farkı, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*nde, iki bakkal örneği vererek göstermeye çalışır. Bu iki bakkal, onlardan alışveriş yapan herkese –istisnasız herkese– aynı şekilde davranır: hiç eksik tartmaz, fırsatını bulunca daha fazla para almaz. Ne var ki, bu bakkallardan biri, "insan olmaya bu yakışır" diye, diğeri ise sahtekârlık yaptığı anlaşılırsa, müşterilerini kaybetme korkusundan bunu yapar.

Kant'ın yaptığı bu ayrım, felsefe eğitimi az ya da çok görmüş herkesin bilmesi beklenen bir ayrımdır. Ama her iki tür eylem arasındaki farkı bilmek, bu farkın yaşam için öneminin de farkında olmayı birlikte getirmez.

Kant'tan yaklaşık iki yüzyıl sonra, T. S. Eliot da, *The Family Reunion* (Aile Toplantısı) adlı oyununda, "doğru bir şeyi yanlış bir nedenden dolayı yapmak" dediği bir örnek verir. Bunu okuduğum zaman çok önemli görmüş, "doğru bir şeyi yanlış bir nedenden dolayı söylemek" şeklinde bir çeşitlemesini kullanmıştım. Ancak bunun, Kant'ın "ödeve uygun" dediğiyle aynı şey olduğunu daha sonra gördüm.

Bu ayrımı gözönüne alarak diyebiliriz ki, kişilerin belirli durumlarda yaptıklarını ve söylediklerini doğru değerlendirmek için, hatta değer koruyucu hukuk oluşturabilmek için, eylem türleri arasındaki farkın farkında olmak gerekiyor. Örneğin: kişinin a) belirli koşullarda yapmaması gerektiğini bildiği, ama kendine hakim olamamasından dolayı yaptığı eylemler, b) yapmaması gerektiğini bilmeden, başta beyin yıkamalar olmak üzere farklı nedenlerden dolayı yaptığı eylemler, c) belirli bir durumda değer koruduğu için veya enaz değer harcadığı için yaptığı eylemler arasındaki farklar v.b.

Yaşadığımız deprem felâketinde yapılanlara ve söylenenlere bu ve bu gibi sorunları gözönüne alarak bakabilirsek, başta adaletin gereklerini yerine getirebilecek hukuk oluşturmak üzere, belki yaşama hakkını daha çok koruyabilecek sonuçlar çıkarabiliriz.

İNSAN HAKLARI GÖÇMENLERİ DE KAPSAR!

*Prof. Dr. Edibe SÖZEN**

İnsan haklarının öznesi "insan"dır, daha doğru deyişle "birey" olarak insandır.

Modernite doğrultusunda ortaya çıkan insan hakları fikri ya da söylemi, kapitalizme karşı bireyin korunmasını ve aynı zamanda kapitalizm içinde bireysel farklılıkların gelişmesini esas alır.

Hepimizin malûmu, diğer kavramlar gibi insan hakları kavramının kapsamı sabit ve değişmez değildir; kavramlar alanı sürekli değişir ve dönüşür. İnsan hakları kavramı ulus-devletlerin, bireylerin, demokrasinin, evrensel ilkelerin ve küresel değerlerin dönüşümünü ister.

Dünya üzerinde yaygın göç ve insan hareketlilikleriyle, insan hakları söylemi kültürlerarasılık siyasetlerini derinden etkiler. Ulusal ve yerel değerlere sahip olmakla beraber, yeni küresel değerlerle tanışan insanlar için yeni algılama biçimleri, yeni küresel değerler ve yeni haklar önem kazanmaya başlar. Hem eski hem yeni değerler arasında denge kuranlar ve bunlar arasındaki etkileşimi yorumlayanlar için hayat daha kolay olmakla beraber, denge kuramayanlar açısından hayat bir o kadar daha zordur.

Tanımı gereği insan hakları, kültürden kaynaklanan (bireysel) farklılıkları gözetmek durumundadır. Oysaki AİHM eski yargıçlarından Rıza Türmen'in konuya ilişkin bir toplantıda ifade ettiği gibi "insan hakları ihlallerinde, kültürel farkın gözetilmesi konusunda sözleşmede herhangi bir husus yer almamaktadır." Bu durum, insan hakları pratiğini gerçekten sorunlu hale getirmektedir. Yine Rıza Türmen'in belirttiği gibi, "Kültürel Farklılık Sözleşmesi'nde yer almamakla beraber, içtihada dayalı bir ortak nokta vardır: O da devletlerin, kültürel farkı gözetecek takdir yetkisidir (margins of appreciation)."

İnsan haklarının pratik edilmesinde içtihada dayalı takdir yetkisinin kullanımı konusundaki tartışmalar, son yıllarda giderek artan göçlerle neredeyse insan haklarının tam da gündemine oturmuştur.

Başta göçe zorlananlar olmak üzere, dört temel göçmen sorunu, elbette ki insan haklarının da sorunudur: İlki, göçmen ayırımcılığı; ikincisi, üçüncü ülke göçmenleri; üçüncüsü, göçmen çocuklarının hukukî durumları; dördüncüsü ise insan hakları ihlalleridir.

Göçmen Ayırımcılığı

Rusya-Ukrayna savaşının başladığı günden bu yana milyonlarca Ukraynalıyı kabul eden AB üyesi ülkelerin, 12 yıldır iç savaş yaşayan Suriyelilere yönelik "ayırımcı" politikaları uluslararası raporlara yansımıştır. Yine yazılı ve görsel medyada göçmenlere yönelik "biz ve onlar" stratejisiyle yapılan haberler "ayırımcı" bir üslûba sahiptir. Batılı medyaların büyük kısmında, Ukraynalılar için yapılan haberlerde, "onlar Irak ya da Afganistan'dan değil, Avrupa'dan geliyorlar", "onların da bizim gibi arabaları var", "onlar da mavi gözlü-sarışın" ifadelerine yer verilmiştir (www.aksam.com.tr, 2022).

Üçüncü Ülke Göçmenleri

Ukrayna'da yaşayan Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerin vatandaşları, AB üyesi ülkelerin Ukraynalılara sunduğu desteğin kendilerine verilmediğini söylemektedirler. Ukrayna'da yaşayan üçüncü ülke vatandaşı binlerce kişi, AB sınırında mahsur kalmış durumdadır (www.bbc.com, 2022).

Göçmen Çocukların Hukukî Durumları

Cinsiyet temelli ayırımcılığa dayalı Suriye Medenî Hukuku gereği, Suriyeli çocuklara yurttaşlık devri sadece erkeklere verildiğinden, Suriyeli anneler, çocuklarının yasal babaları olmaksızın, Suriye vatandaşı sayılamamaktadır.

Mesela Almanya'da doğan bir Suriyeli çocuğun yurttaşlık hakkı aslında, tam da Almanya'da doğduğu için Birleşmiş Milletler 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi ile güvence altında olması gerektiği halde, Almanya kendi iç hukukuna dayanarak Suriyeli çocuğa yurttaşlık hakkı tanımamaktadır. Birleşmiş Milletler, her ne kadar üye devletlere Çocuk Hakları Sözleşmesine dayanarak kendi topraklarında doğan çocukların, doğumlarından itibaren nüfus kaydı zorunluluğu getirse de, BM üyesi bu ülkeler bu sözleşmeyi uygulamaktan kaçınarak kendi iç hukuk ilkelerine göre düzenlemeler getirmektedir (Ünlü, 2016).

Türkiye'de doğan ve ana babalarının belli olmaması veya vatansız bulunmaları gibi sebeplerle veyahut millî kanunları gereğince onların vatandaşlığını doğumla kazanamayan çocuklar, doğumlarından başlayarak Türk vatandaşıdır. Türkiye'de bulunmuş çocuklar Türkiye dışında doğduğu sabit olmadıkça, Türk topraklarında doğmuş sayılırlar.

* Maltepe Üniversitesi Rektörü

İnsan Hakları İhlalleri
Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaşmak için 2014 yılından bu yana Akdeniz'i kullanarak Avrupa'ya göç etmek isteyen 20-30 binden fazla göçmen boğularak hayatını kaybetmiştir. Göç etmek zorunda kalan kişilerin çok azı Avrupa'ya ulaşabilmiştir. 2 Şubat 2022 tarihinde Yunanistan'da şiddete uğrayan, yağmurun altında uzun süre bekletilen, elbiseleri çıkartılarak -2 derecede Türkiye'ye geri itilen 60 mülteci ve göçmen grubundan 19 kişi, Yunanistan sınırında donarak hayatını kaybetmiştir (Özel Rapor, 2022).

19 Mart 2021 tarihinde elleri plastik kelepçeli olarak denize atılan yedi mülteci ve göçmenden dördü denizde boğulmuştur. Daha sonrasında mülteciler Yunanistan unsurları tarafından "geri itme" (pushback) adına plastik kelepçeli denize atılmıştır (Özel Rapor, 2022).

İhlal Biçimleri
Göçmenlerin elbiseleri çıkartılarak geri itildikleri ve böylece donarak ölüme terk edildikleri, ateşli silah ile yaralandıkları ve öldürüldükleri, üzerlerine benzin dökülerek yakıldıkları, lastik bota bindirilerek motoru, yakıtı ve kürekleri alınmış bir şekilde Türkiye karasına yakın bir noktada bırakıldıkları, iltica başvurularının işleme alınmadığı, düzensiz girişten dolayı kovuşturmalara maruz bırakıldıkları, haklarında ceza davası açıldığı, toplu bir şekilde sınır dışı edildikleri, bazılarının ise iltica başvurusu alındıktan sonra sorgusuz sualsiz sınır dışı edildiği, para, mücevher, cep telefonu, sim kartı, yedek kıyafetlerinin bulunduğu çanta, belge ve aile fotoğrafları, kimlik ve pasaportları da dâhil olmak üzere tüm eşyalarına el konulduğu ve bunların bir daha kendilerine geri verilmediği veya denize atıldığı, yiyecek-içecek verilmeden bir-iki gün bekletildikleri ya da doğrudan Meriç Nehri'ne götürüldükleri, kıyafetlerinin ve ayakkabılarının alınarak Meriç Nehri'ne atıldıkları, silahla korkutuldukları, çıplak bir vaziyette sopalarla darp edildikleri, tokatlandıkları, tekmelendikleri, dövüldükleri ve tartaklandıkları, aşağılayıcı bir şekilde çıplak aramalara maruz bırakıldıkları, cinsel tacize ve tecavüze maruz kaldıkları görülmüştür (Özel Rapor, 2022).

Sonuç Yerine
Yüzyılın göçü sayılan Suriye'den göç edenlerin sayısı 13 milyonu bulmuştur. Bunu 2022 yılı Rusya-Ukrayna savaşı ile Ukrayna'dan göç edenler izlemektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin verilerine göre 24 Şubat'ta Rusya'nın işgalinden bu yana başka ülkelere sığınmak için Ukrayna sınırlarından çıkış yapanların sayısı 10 milyonu geçmiştir (www.euronews.com, 2022).

Kitlesel göçlerin ardında;
Kötü yönetimler,
İç savaşlar,
İklim değişiklikleri,
Uluslararası çıkarlar,
Hak ve ihlal sorunları,
Açgözlü kapitalizmin sınır tanımazlığı gelmektedir.

Öncelikle, küresel dünyanın yepyeni bir "kamusal ahlâka" ve tabiî ki insan haklarının hemen her toplum tarafından içselleştirilmesine, ana dillerde içkinleştirmesine/vernekülarizasyona ihtiyacı var.

Açgözlü kapitalizmin aktörleri toprak adına, petrol adına, maden arama adına ve en önemlisi şirketlerin varlığı adına insanları yerlerinden yurtlarından ettirmekte bir beis görmemektedirler. Küresel değerlerin başında insan hakları gelmekle beraber, göçmenlere yapılan muamelelerle, bir karanlık Ortaçağ Avrupası simülasyonu, başta medya olmak üzere piyasada kol gezmektedir.

Irkçılık, ayırımcılık, mağdur etme uygulamaları hemen her yerde sorunlu hale gelmektedir. Son yıllardaki göçmen hareketliliğini en fazla tecrübe eden Türkiye için ise insan hakları söyleminin önemi giderek artmaktadır.

KAYNAKLAR

Avrupaî Irkçılık (2022) https://www.aksam.com.tr/guncel/avrupai-irkcilik/haber-1247405

Üçüncü Dünya Ülkesi Göçmenleri (2022) https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60779469)

Özlem Ünlü (2016), "Göçmen Kadınlar ve Devletsiz Neslin Çocukları: Hak Mahrumiyetinde Yoksulluğa/Refugee Women and Children of a Stateless Generation: From Rightlessness to Poverty", II Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi: Kadın ve Yoksulluk, KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, İstanbul, s. 39-58.

Ege Denizi'ndeki Geri İtmeler ve Boğulan İnsan Hakları Özel Raporu (2022)/Pushback of Human Rights, Haziran, T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), Ankara.

BM: Ukrayna'da Savaştan Kaçanlar (2022) https://tr.euronews.com/2022/08/02/bm-ukrayna-da-savastan-kacan-multecilerin-sayisi-10-milyonu-gecti

EZBERCİ EĞİTİM VE İNSAN HAKLARI*

*Aynur AYDIN***

Geçtiğimiz Aralık ayında ilân edilişinin yetmiş dördüncü yılını kutladığımız İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin birinci maddesi şöyle der: "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar". Bu madde, bu belgenin temelindeki anlayışı dile getirmesi bakımından önemlidir. Maddede bulunan insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğdukları ifadesi, onların köle olarak doğmadıklarını, onur ve haklar bakımından eşit olduklarını, bu bakımdan birinin diğerine üstünlüğünün bulunmadığını; akıl ve vicdanla donatıldıkları ifadesi, insan olarak doğal yapılarının aynı olmasından ötürü haklar bakımından eşit olduklarını söyler.[1] Birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmaları ifadesiyse insan haklarının sadece muamele görmeyle ilgili değil, aynı zamanda muamele etmeyle ilgili olduğunu vurgular.[2] Yani insan hakları sadece devlet tarafından korunan ve ihlâl edildiğinde tazminin sağlandığı hukukî normlardan ibaret değildir. Yaşam içinde sonsuz durumlarla karşılaşan kişiler, birbirleriyle ilişki kurarken aldıkları kararlarla, gerçekleştirdikleri eylemlerle insan onurunu koruyabilirler.

İnsan onurunu koruyabilecek davranışlar sergilenmesini sağlayacak koşullardan biri, kişilerin insanın değeri bilgisine sahip olmalarıdır. İnsanın değeri, onun varlık içindeki özel yeridir, diğer canlılarla ortak özelliklere ek olarak, sadece tür olarak insanın taşıdığı özellikler demektir.[3] İnsanın değeri bütün insanları eşit kılar. Bu bilgiyi kişilere kazandırmak, kavratmak için de eğitimden başka bir yol yoktur. Tarihi, insanlık tarihi kadar eski olan eğitimde insana nasıl bakıldığı önemlidir. Çünkü insan görüşü eğitimin amaçlarını, yöntemlerini, eğitim içeriklerini ve eğitim uygulamalarını belirler.

Felsefe tarihinde, antropolojide "insan nedir?" sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, insanı bir olanaklar varlığı olarak gören felsefî antropolojinin bilgilerinin insanı anlamak için son derece elverişli olduğu söylenebilir. Felsefî antropolojiye göre insan bir olanaklar varlığıdır: Bilen, çalışan, konuşan, değerlerin taşıyıcısı olan, öngören, devlet kuran, sanat, bilim ve tekniğin yaratıcısı olan, eğiten ve eğitilen, isteyen, inanan, tarihsel olan, değerlendirme yapan, özgür olan bir varlıktır.[4] Eğiten ve eğitilen bir varlık olma olanağı bütün bu olanakların açığa çıkarılmasında işlevseldir. Çünkü bu olanak, insanın biyopsişik varlık bütünlüğünde bulunan olanakların gerçekleştirilmesini ve geliştirilmesini sağlar. Kişilerin sözkonusu olanakları gerçekleştirme istemleri insan haklarını oluşturur. Böylece insan hakları kavramı, temellerini insanın varlık koşullarında, onun somut varlık bütünlüğünde bulur.

İnsan hakları –yaşama hakkında olduğu gibi– dokunulmamayla korunan haklar ve –eğitim hakkında olduğu gibi– dolaylı korunan haklar olmak üzere iki türlüdür. Eğitim hakkı devletin yetki ve sorumluluk verdiği kişilerin oluşturduğu kurumlar tarafından korunur. Ancak eğitimin niteliği, eğitim hakkını korumak yerine, bu hakkın ihlâl edilmesine neden olabilir. Günümüzde eğitim sorunlarını çözmek için dünyada ve ülkemizde pek çok kişi, kurum, kuruluş çeşitli çalışmalar yapmakta, çaba harcamaktadır. Ülkemizde zaman zaman "eğitimde devrim", "eğitim reformu" gibi söylemlerle birtakım yeni uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Değişen koşullara bağlı olarak eğitim uygulamaları, içerikleri, yöntemleri yeniden gözden geçirilmektedir. Bütün bu çabaları yadsımak mümkün değildir, ancak sürekli gündemde olmalarına rağmen bu sorunların bir türlü bitmemesi, konu değerlendirilirken bir şeylerin gözden kaçırıldığını düşündürmektedir.

Eğitim sorularından biri olan "ezberci eğitim" çoğu zaman farklı mecralarda ezbere söylemlerle eleştirilen bir konudur. Ezberci eğitim, eğitim hakkı gerçekleştirilirken kişilere doğru değerlendirme olanağı vermeyen, onları ezbere değerlendirmelere iten eğitimdir. Belirli tip insan yetiştirmek için eğitimin bir araç olarak kullanılmasıyla ilgilidir. İnsan değerlendirme yapan bir varlıktır. Değerlendirmelerdeki hareket noktamız, davranışlarımızın sonuçlarını etkiler. Yaptığımız değerlendirmelerle gerçekleştirdiğimiz davranışlar bazı durumlarda insan onurunu korurken bazı durumlarda anlaşmazlıklara, çatışmalara, değer harcanmalarına neden olabilir. Ezber değerlendirmeler yapılan durumlarda insan onurunu korumak olanaklı değildir. İnsan onurunu koruyan sonuçlar ortaya çıksa dahi, bu durum bir rastlantıdan öteye geçemez.

Ezbere değerlendirmelerden olan değer biçmede çe-

* Bu metin, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü nezdinde, Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin danışmanlığında hazırlanan "Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim Hakkı Açısından Ezberci Eğitim" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından hareketle yazılmıştır.

** Millî Eğitim Bakanlığında Felsefe Öğretmeni, Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı mezunu.

[1] İoanna Kuçuradi, "Sokrates'in Felsefî Araştırma ve Felsefî Eğitim Metodu", *Rehberim Felsefe/Eğitime Felsefece Bakışlar*, ed. Ahu Tunçel, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 32.

[2] İoanna Kuçuradi, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 4. Baskı, 2018, s. 71.

[3] A.g.e.

[4] Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2. Baskı, 2017, s. 20.

şitli değer yargıları, kültürel normlar, dogmalar etkili olur. Bazen normları uygulamak da değer biçmeye yol açabilir. Diğer ezbere değerlendirme türü olan değer atfetmedeyse değerlendirme yapan kişinin değerlendirdiği şeye olan özel ilgisi belirleyici durumdadır. Doğru değerlendirme ise değer bilgisine dayanmaktadır. İnsan haklarının korunması için değerlendirme tarzları arasındaki farkı gören ve doğru değerlendirmeler yapabilen kişilerin yetişmesi çok önemlidir. Çünkü kişiler nerede olurlarsa olsunlar, hangi işi yapıyor olurlarsa olsunlar, her kişi eylemleriyle insan onuruna uygun davranabilir ya da insan onurunun ayaklar altına alınmasına neden olabilir.[5]

Dünyada ve ülkemizde ezberci eğitimi gösteren pek çok örnek vardır. Sözgelimi Almanya'da 1933 yılında yönetime gelen ve İkinci Dünya Savaşının bittiği 1945'e kadar egemen olan nasyonal sosyalizm ideolojisi, eğitim sistemiyle ve çeşitli propaganda yöntemleriyle kişilere empoze edilmeye çalışılmıştır. Kuzey Aryan ırkının diğer ırklardan üstün olduğu değer yargısının öğretildiği bu eğitim sisteminde yetişen kişiler diğer uluslardan olan kişilere hiç düşünmeden, kolayca zarar vermişlerdir. Milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan savaşta, soykırım başta olmak üzere, insanlık pek çok insan hakları ihlâline tanıklık etmiştir.[6] Benzer bir durum Japonya'da asker kökenli General Araki'nin 1938'te eğitim bakanı olarak atanmasıyla yaşanmıştır. Eğitim içeriklerinin milliyetçi, militarist değer yargılarıyla doldurulduğu ülke bu dönemde savaşçı ve yayılmacı politikalar gözeterek önce Çin'le, daha sonra ABD ve müttefik kuvvetlerle savaşlara girmiştir. İkinci Dünya Savaşının Japonya'da oluşturduğu büyük yıkım sonrasında Japon toplumunda pek çok kişi ortaya çıkan sonuçtan eğitim sistemlerini sorumlu tutmuştur ve söz konusu değer yargıları eğitim içeriklerinden ayıklanarak barışsever kişiler yetiştirmek için yeni bir eğitim sistemi oluşturulmuştur.[7]

Türk eğitim tarihine bakıldığında da sayısız ezber örnekleri görülebilir. Osmanlı Devleti'nde yüzyıllarca uygulanan nakilci/aktarmacı, ezberci geleneksel eğitim anlayışı şaşırtıcı bir şekilde günümüzde Türk eğitim sisteminde varlığını devam ettirmektedir. Yaklaşık yirmi yıl önce yapılan "Ders Kitaplarında İnsan Hakları" projesiyle, ders kitaplarında pek çok ezber içeriğin bulunduğu belirlenmiştir. Ders kitaplarının tarandığı bu projede, taraması yapılan ilköğretim ders kitaplarından altmışsekizi, lise ders kitaplarından yetmişbeşi "cinsiyet ayırımcı öğeler kapsayan" kitaplar olarak ifade edilmiştir.[8] Araştırmada kişisel yorumların, fikirlerin, inançların, doğrulanması ya da yanlışlanması olanaklı olmayan, bilimsel temelden yoksun ifadelerin eğitim içeriklerinde bulunduğu saptanmıştır. Eğitim içeriklerinde bulunan değer yargıları, kültürel normlar, çeşitli önyargılar, koşullanmalar ve dogmalar uluslararası insan hakları belgelerine de aykırı olan unsurlardır.

Millî Eğitim Bakanlığı, uygulandığı dönemde söz konusu projeyi destekleyici bir tutum sergilemiştir. Bakanlıkça 2000'li yılların başından itibaren yüklü ve ezber içeriklerin bulunduğu müfredat gözden geçirilerek öğretim programları, ders kazanımları ve ders kitapları yeniden yazılmıştır. 2012'de Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kitap İnceleme Birimi, yazılan taslak ders kitaplarını değerlendirmektedir. Taslak ders kitaplarını inceleme ve değerlendirme eğitimi alan panelist öğretmenler anayasa ve kanunlara uygunluk, bilimsel yeterlilik, eğitim ve öğretim programının kapsamını ve kazanımlarını karşılama yeterliliği gibi ölçütlerle içerikleri incelemektedirler. Ancak içeriklerin denetlenmesi de tek başına yeterli değildir. Durumun farkında olan ve baktığı şeyi görebilen, değerlendirme eğitimi almış öğretmenlere gereksinim vardır. Çünkü içerikler insanın değerine uygun olsa dahi, okullarda yapılan çeşitli uygulamalar ve örtük programın birtakım olumsuz sonuçları kişileri ezberciliğe itebilir.

Akla aykırı, eleştiriye kapalı ezber içeriklerin, ezber uygulamaların eğitim sistemlerinde didaktik bir şekilde öğrencilerin üzerinde düşünmelerine pek de fırsat vermeden, doğru bilgiler olarak aktarılması eğitim hakkının ihlâlidir. Çünkü bu içeriklerle kişiler olanaklarını gerçekleştirerek geliştiremez, insanlaşamaz. Söz konusu içerikler kişilere değer biçmeyi ve değer atfetmeyi öğrettiği için, doğru değerlendirme yapabilmelerinin önünü kapatır. Doğru değerlendirme yapamayan kişiler insan haklarını koruyamaz ve çeşitli sorunların yaşanması kaçınılmaz olur. Ezberci eğitim hem kişilerin eğitim hakkını koruyamadığı hem de eğitim hakkı korunamayan bu kişilerin yaptıkları ezbere değerlendirmelerle ayırımcılığa, ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, çatışmalara neden olduğu için insan hakkı ihlâlidir.

Ezberci olmayan eğitimle kişiler olanaklarını gerçekleştirebilir, bilişsel becerilerini kullanmayı öğrenebilir, okuduklarını anlayabilir, konular arasındaki bağlantıları görebilir, neden-sonuç parça-bütün ilişkisi kurabilir, çıkarımlar yapabilir ve zihinlerini özgürleştirebilir, merak duygularını canlı tutabilir, bilgi ile bilgi olmayan arasındaki farkı bulabilirler. Kişiler öğrendikleri bilgilerle kendilerini, çevreyi, insanı, toplumu, karşılaştıkları durumları, olayları anlamak, doğru değerlendirmeler yapmak için örgün eğitim bittikten sonra bir öğretmene gereksinim duymadan yaşamlarını sürdürebilirler.

[5] İoanna Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 7. Baskı, 2018, s. 29.

[6] Stephen Berger, "Almanya, Geç Kalmış bir Ulusun Dönüşümleri", *Ülkelerin Tarihleri*, ed. Peter Furtado, çev. Şahika Tokel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014, s. 284.

[7] İrfan Erdoğan, *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 8. Baskı, 2019, s. 151.

[8] *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları*, ed. Betül Çotuksöken, Ayşe Erzan ve Orhan Silier, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2003, s. 111.

İNSAN, İNSAN HAKLARI VE İŞYERİNDE ÇALIŞMA KOŞULLARI

*Dr. Daniş NAVARO**

Yeni bir şirkette çalışmaya başladığınızı düşünün. Bir gün iş yerinde dolaşırken, çatılardan düşmeyi önleyici ağların gerilmiş olduğunu fark ediyorsunuz. Bir kahve molasında insan kaynakları müdürüne bunun nedenini sorduğunuzda "çalışanlar çatıdan atlayıp intihar etmesinler diye!" şeklinde sarsıcı bir cevap alıyorsunuz. Gerçeküstü ve dehşet verici değil mi? Ama gerçek!

Foxconn, Çin'in Shenzen şehrinde Apple, Samsung ve çeşitli dünya markalarının da içinde bulunduğu şirketler grubuna cep telefonu üreten bir tedarikçi. İşçilerin çoğunluğu kırsal bölgelerden gelen genç göçmenler. Wikipedia ve çeşitli kaynaklara göre, Foxconn'da, 2013 yılına dek en az 24 işçinin, korkunç çalışma koşullarından dolayı –genelde çatıdan atlayarak– intihar ettiği biliniyor. Zehirli kimyasallara maruz kalma, endüstriyel üretimin tekrar ve basitliğe dayanan monotonluğu, zorlayıcı hedeflere ve tehdide, sürekli gözetim, itaat, baskı ve cezalandırmaya dayanan aşırı otoriter yönetim taktikleri, insanın fiziksel dayanım gücüne aykırı çalışma koşulları, asgarî yaşam standartlarını karşılamayan ücretler ve sonuçta derin bir depresyon hali: Bunlar, uzmanların, intiharların nedeni olarak belirlediği nedenler. İş yerindeki bu acı ve ürkütücü gerçeğin yanında, bir diğer çarpıcı unsur daha var: Bütün bu olan bitenlere karşı şirket yönetiminin aldığı önlem: Çatılara ağ germek!

Çalışma koşulları giderek ağırlaşan neoliberal iş dünyasının bu acıklı örneğini böylece dile getirdikten sonra (bu bir uç vaka olmakla beraber tipik örnekler tabii ki çoğaltılabilir), iş yerine, insan hakları kavramıyla ilgisinde, insanı (yönetici ve çalışanı) ilgilendiren üç temel boyut üzerinden göz atalım: İnsan hakları bilinci, yoksulluk ve insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirmek.

"'İnsan hakları' dediklerimiz, herşeyden önce bir fikirdir" der İoanna Kuçuradi ve devam eder: "… insanlar insan oldukları için (…) belirli bir şekilde: insanın bir tür yapısal olanaklarının gerçekleştirilmesini olanaklı kılan bir şekilde muamele görmeli." İnsan hakları dediğimiz şeyin, her şeyden önce üzerine düşünülerek ulaşılmış fikirleri içeren belirli bir bilinç düzeyiyle ilgili olduğunu öğreniyoruz böylece. Belli ki Foxconn yönetiminin en temel sorunsalı, bir başlangıç noktası olarak öncelikle insan haklarının bir kavram olarak ne olduğunun anlaşılmaması ve bu konuda bir farkındalığın gelişmemesi sorunu. Aksi takdirde, kök nedenlerin ne olduğunu bir türlü anlayamadan, "ağ gererek" ve bu şekilde insanlık onurunu daha da (ve utanç duymadan) yaralayarak, sözde etkili bir iş güvenliği önlemi aldıkları sanısına düşmezlerdi herhalde!

Bilinç, benlikle bilgiye dayalı bir ilişki kurmaktır; bilişsel bir farkındalık durumudur. Bilinçlenmek, insanın, kendisine yönelik bir bilgi üzerine düşünüp taşınması, onu anlaması, kavraması, içselleştirmesi ve böylece onu eylemlerinin dayanağı hale getirmesidir. İş yerinde, insan hakları fikri kavramsal temelde anlaşılmadan, uygulamalı bir bilgiye dönüştürülemez, insan haklarının talep ettikleri ile normlarla tek tek durumlar arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki kurulamaz.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 10 Aralık 1948'de Paris'te yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu oturumunda kabul edilmişti. Bu bildirge, aslen, insanlık bilincinin gelişme sürecinde, insanlık onurunun korunması ve insanca yaşam koşullarının bir zorunluluk olarak hayata geçirilmesi ve yarattığı farkındalık açısından bir devrim niteliğindedir. İnsanın en temel hak ve özgürlüklerini kapsayan ve sadece insan olmaktan kaynaklanan, insanın insandan talep ettiği belirli bir muameledir. Evet, insan hakları, insan olan herkes için bir muamele talebi getirir. Bu, insanın, insanca varlığını oluşturma ve sürdürmeye yönelik bir güvence talebidir. İş yeri yöneticisi, insan hakları bilincine sahip olmadığı sürece, operasyonel süreçlerde oluşturulan türlü uygulamalar, Bildirgede sözü geçen koşulları sağlamakta yetersiz veya yüzeysel kalma riskine sahiptir. İnsan hakları, bir kavram ve olgu olarak ne anlama geldiği anlaşılmadan, işyerinde, insan doğasına uygun ve insanın insanca çalışmasını sağlayacak üretim koşulları tasarlanamaz. Aynen yukarıdaki örnekte tanık olduğumuz gibi.

Yoksulluk ve temel fiziksel ihtiyaçların karşılanması sorunu, en temelde insan haklarına gönderme yapar. Bildirgenin üçüncü maddesinde "Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır" deniyor. İnsan hakları, insan yaşamını ve insanın yapısal olanaklarını hayata geçirmesini doğrudan korumaya yönelik ön koşulları hazırlayan istemlerdir. Bunlar en te-

* BMI Braas Çatı Sistemleri Türkiye İcra Kurulu Başkanı, Felsefeci.

melde, önce beslenme, barınma, sağlık, eğitim, çalışma gibi insanın hayatta kalabilmesini ve yaşamını insanca sürdürebilmesini teminat altına alan ve son kertede özgürlük gibi insanın, insan olmanın potansiyelini kullanarak yapısal olanaklarını eyleme geçirmesini sağlayan koşulları düzenleyen haklardır. Bu noktada, birincil ihtiyaçların, yani yeme-içme, barınma, doğa koşullarından korunma gibi insan yaşamının temel biyolojik ihtiyaçlarının ve emniyet, düzen, hukuk gibi güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması onun insanlık onuruna uygun bir yaşam sürebilmesinin koşulu olarak belirir. Temel maddî ihtiyaçları karşılanmamış bir insan, insansal bütünlüğünün, içsel güçlerinin ve enerjilerinin gerektirdiklerini halen harekete geçirememiş insandır. Yoksulluk, insansal olanakların gerçekleştirilebilmesinin önünde büyük bir engel olarak duran yıkıcı bir durumdur. Üstelik yoksulluk dediğimiz şey, sadece biyolojik boyutuyla değil, ruhsal boyutu da dahil edilerek ele alınırsa –çünkü insan biyopsişik bir bütündür–, insana verdiği gerçek somut zararın farkına varabiliriz. Yoksul, sürekli geçinme derdine hapsolmuş, en temel bedensel ihtiyaçlarını karşılayamamanın zorlukları içinde bocalayan bir insanın insansal değerini koruması, kendini "insan gibi" hissetmesi, üretken ve yaratıcı bir şekilde çalışabilmesi, toplumsal hayatta "ben de varım" diyebilen bir insan olarak ayağa kalkabilmesi ne kadar mümkün olabilir? Bu bağlamda, örneğin asgarî ücret, insan hakları bilgisinin yarattığı bir bilinç sonucu oluşturulan ve insanın temel maddî ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir haktır. İyi bir iş yerinin birincil koşulu, çalışanların temel maddî refah koşullarının sağlanmasına yönelik bir zihniyete dayanan uygulamalardır.

Son olarak, insanın yapısal olanaklarının gerçekleştirebilmesi sürecine bakalım. Temel biyolojik ihtiyaçlar, insanın fiziksel varlığının devamını sağlamak için zorunludurlar, ancak iyi ve insanca bir yaşamın kurucu öğesi bağlamında yetersiz kalırlar. Marx, bireyin, amacıyla bir çeşit birlik içinde olduğunu söylemişti ve bu doğrultuda insanın öz güçlerinin açılıp serpilmesi gerektiğini, aksi takdirde insanın büyük bir yabancılaşma içine düşeceğini belirtmişti. *Tutunamayanlar*'da Oğuz Atay, "Yüzde yüz saf harika bir çocuk olmak istiyorum" der, "Çünkü yüzde yüz saf olan şey kendinin aynıdır, ben de kendim gibi olmak istiyorum". Maslow, insanın hakikat, iyilik, güzellik, adalet, özgürlük gibi varoluş değerlerine ancak ve ancak kendini gerçekleştirici bir çalışma boyutunda olduğu sürece ulaşabileceğini belirtmiş, "Müzisyenler müzik yapmalı, ressamlar resim yapmalı, şairler şiir yazmalı; insanlar, yapabilecekleri şey olmalı" demişti. Kendini gerçekleştirme, insanın bir tür "özden üretim" yapabilmesi, insanın kendisini adeta kendisinden, kendi kapasitesinin zenginliklerinden yararlanarak üretmesi demektir. İçinde taşıdığı potansiyelin içerdiği becerilerin, yeteneklerin, bilgilerin, enerjilerin, dürtülerin, eğilimlerin harekete geçirilmesi vasıtasıyla gerçekleştirilen bir üretim faaliyetidir bu. Böyle bir üretim, böyle bir çalışma ortamı, gerçek anlamda özgür insanı hazırlayıcı koşullardan başka bir şey değildir. İnsan ancak öz varlığına ait doğal güçlerini serbestçe kullanabildiği takdirde gerçek anlamda, yani türüne uygun, "antropolojik" bir özgürlük yaşar. Her insan kişisel doğasını dışa vurabildiği sürece ve ölçüde, tüm duyularını doyasıya kullandığı ve geliştirebildiği sürece ve geliştirebildiği ölçüde kendi belirlenimi ve bireysel özgürlüğü hakkında söz sahibi olur. Bu bağlamda, iş yerindeki çalışma koşulları ve çeşitli etkinlikler, onu gerçekleştirenin özünden kaynaklanan dürtüler ve kapasitelerle doğrudan ilişki içindeyse özgür bir karakter taşır, kişiyi özgürlük, mutluluk ve haz hisleriyle doldurur. İnsan bu türden bir çalışma süreci içinde değilse, kendisine varoluşsal bir anlam atfetmesi zaten mümkün değildir. İşte, insan hakları, insanın yapısal olanaklarının gerçekleştirilmesinin ön koşullarını da hazırlaması bağlamında insanın tarihsel yolculuğundaki büyük bir aydınlanma projesidir.

KAYNAKLAR

Atay, O. (2013), *Tutunamayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2007), İ*nsan Hakları, Kavramları ve Sorunları*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Marx, K. (2011), *1844 El Yazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe*, çev: K. Somer, Ankara: Sol Yayınları.

Maslow, A. (1970), *Motivation and Personality*, USA: Longman.

Tucker, K. (2016), *Boğucu Hiçlik Evcilleştirme, Patolojik Dikkat Dağınıklığı ve Sosyal Medya Üzerine Notlar*, çev: D. Kurt, İstanbul: Sub Yayınları.

Prof. Dr. Muharrem Kılıç

"AYRIMCILIKLA MÜCADELE EVRENSEL BİR ÇABA GEREKTİRİYOR"

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Başkanı Prof. Dr. Muharrem Kılıç ile insan haklarıyla ilgisinde, ayrımcılık üzerine konuştuk. Bu konuda hukuk, adalet ve insan hakları alanında yürütülen çabalar bakımından, ülkemizin ve dünyanın bugünkü durumuna ve geleceğine ayna tutmaya çalıştık. Hiçbir ülkenin ırkçılıktan arınmış olmadığını, ırkçılığın küresel bir sorun olduğunu ve onunla mücadele etmek için evrensel bir çaba gerektiğini vurgulayan Kılıç, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de ifade edildiği üzere tüm insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğmaktadır ve toplumlarının gelişimine, esenliğine yapıcı biçimde katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Farkındalık artıcı faaliyetlerden eğitsel faaliyetlere varıncaya kadar çok paydaşlı ve çok aktörlü bir mücadele stratejisi ve pratiği gerekmektedir" diyor. Kılıç, göç hareketlerinin kalıcılığı olgusundan hareket ederek, uzun vadeli entegrasyon ve göç politikalarının üretilmesinin kritik önemine işaret ediyor.

SÖYLEŞİ: *Elif N. Hamidi*

Irkçılık ve ayrımcılık gibi sorunların çözümü için devletlerin hukukî ve idarî olarak aldığı önlemleri ve alması gereken önlemleri, insan haklarıyla ilgisinde değerlendirir misiniz?

İnsan hakları yalnızca devlet-birey ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü değildir. Aynı zamanda bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerde de geçerlilik arzeden ve uyulması zorunlu olan kurallar dizgesidir. İnsan hakları kurallarının, bireyler arasındaki ilişkilerde de geçerli olması, insan haklarının yatay etkisi olarak ifade edilmektedir. İnsan haklarının ortaya çıkışı ve bununla bağlantılı olarak ulus-devlet paradigması bünyesinde beyannamelerin yayınlanması, onurlu bir insan yaşamının temel koşullarının gerçekleşmesi ve dolayısıyla "insan" haklarının etkili biçimde korunması için devletlerin tüm gücüyle hak mücadelesi alanına dahil edilmesini gerekli kılmıştır. Uluslararası sistem hâlâ büyük ölçüde ulus-devlet sistemi olduğundan, uluslararası düzeyde insan haklarına saygıyı artırmaya yönelik ciddî ve sürekli çabalar ancak hükümetleri veya devlet kurumlarını içermeleri durumunda başarılı olabilecektir. 1960'lı yıllarda Birleşmiş Milletler (BM), insan haklarını ulusal düzeyde koruma ve geliştirme potansiyellerini vurgulayarak ulusal insan hakları kurumlarını etkin biçimde teşvik etmeye başlamıştır. 1990'lı yılların başlarında sürdürülebilir insan hakları reformu için yerel uygulamanın gerekli olduğu konusunda yaygın bir fikir birliği bulunmaktaydı. Bu kapsamda yerel ölçekte yargı dışı denetim mekanizmaları geliştirilmiştir. Bu türden denetim mekanizmaları basit, hızlı ve şekilcilikten uzak olmasından ötürü idarenin işleyişine daha hızlı etki edebilmektedir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu da (TİHEK) idarî hak arama mekanizmalarından birisini oluşturmaktadır. TİHEK, 2012 yılında 6332 sayılı Kanun'la kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun (TİHK) yerini almak üzere, 20 Nisan 2016 tarihli ve 29690 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile kurulmuştur. TİHEK, Türkiye'nin insan hakları alanındaki kurumsallaşmasının önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmaktadır. TİHEK, ulusal insan hakları kurumu olarak adlandırılan kurum modelinin ülkemizdeki yapılanmasıdır.

6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesine göre TİHEK'in "ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek, ayrımcılık yasağı ihlalleri nedeniyle mağdur olduğu iddiasıyla Kuruma başvuranlara mağduriyetlerinin giderilmesi için kullanabilecekleri idarî ve hukukî süreçler konusunda yol göstermek ve başvurularını takip etmelerini sağlamak amacıyla yardımcı olmak" gibi görevleri bulunmaktadır. Eşitlik kurumları, yetkilerini eşitliği tesis etme ve ayırımcılık yapmamayı teşvik etmek için kullanarak, ırkçılık ve ayırımcılığın önlenmesi ve bunu ulusal düzeyde bir sorun haline getirme noktasında önemli bir role sahiptir.

Irkçılık ve ayrımcılık yalnızca ulusal ölçekte değil, küresel ölçekte "etik ve sosyo-politik anlamda bir insan hakları" sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel felsefî arka planına baktığımız zaman bir ötekileştirme, "ben ve öteki" arasındaki ayrıma dönüştüğü görülmektedir. Devletlerin bu global sorun alanıyla mücadele etme amacına matuf mevzuat iyileştirmelerinin yanı sıra, ritüelleşmiş ayırımcılık olgularının önüne geçebilecek hak temelli mücadele stratejilerinin geliştirmesi önem arzetmektedir. Sosyal medya aracılığıyla ayrımcılığa karşı aktivizmin gerçekleştiği bir çağrı kültürüne de tanıklık etmekteyiz. Temelde tüm dünyayı esir alan bir ayrımcılık tutumundan söz edebiliriz. Bunu ayrımcılığın ritüelleşmesi olarak kavramsallaştırıyorum. Bu açıdan baktığımızda ayrımcılık ritüelleşmelerinin farklı formlarda ortaya çıktığını görmekteyiz. Bundan ötürü ayrımcılık hukuku açısından özellikle ayrımcılığa dönük farkındalık artırıcı çalışmaların yapılmasının kritik önemi haizdir.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesinin, gündelik hayatta uygulamayla ilgili eksik kaldığı yanları var mıdır? Var-

sa, bu eksiklikleri gidermek için neler yapılmalı?

1969 yılında yürürlüğe giren "Her Türlü Irk Ayırımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme"nin rehberliğinde uluslararası bir çerçeve oluşturulmuştur. Sözleşme'nin denetim organı, Irk Ayırımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'dir. Taraf devletlerin belirli periyotlarla Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne rapor sunma yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca, Komitenin talep etmesi durumunda taraf devletin de rapor sunması gerekmektedir. Komite, Sözleşme'de güvence altına alınan hak alanları ile ilgili genel yorum yayımlama, bireysel başvuruları ve devlet başvurularını kabul etme ve inceleme yetkisini de haizdir. Her ne kadar ilgili Sözleşme'nin 182 taraf devleti bulunsa da, küresel ölçekte çok sayıda insan ve topluluk ırkçılığın yarattığı ırk ayrımcılığına maruz kalmaktadır. Ne yazık ki bugün dünyanın bir ırkçılık pandemisi ile karşı karşıya olduğuna tanıklık etmekteyiz. Bugün küresel ölçekte raporlanan en temel ayrımcılık biçiminin ırk temelli ayrımcılık olduğu görülmektedir. Durban Deklarasyonu'nda ifade edildiği üzere, hiçbir ülkenin ırkçılıktan arınmış olduğu iddia edilemez, ırkçılık küresel bir sorundur ve onunla mücadele etmek evrensel bir çaba gerektirmektedir. Bu evrensel çaba, toplumun tüm üyelerinin ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı, Müslüman karşıtı nefret ve Antisemitizm de dahil olmak üzere her türlü hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele etmesini gerektirmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de ifade edildiği üzere tüm insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğmaktadır ve toplumlarının gelişimine, esenliğine yapıcı biçimde katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Farkındalık artıcı faaliyetlerden eğitsel faaliyetlere varıncaya kadar çok paydaşlı ve çok aktörlü bir mücadele stratejisi ve pratiği gerekmektedir.

Irkçılık ve ayrımcılıkla mücadele için felsefî etik temellere dayalı insan hakları eğitimi etkili bir yol olabilir mi sizce? Hep "farklılıklar"ın vurgulandığı, altının çizildiği günümüz dünyasında, en önemli ortak yanımız/kimliğimiz, aynılığımız, yani "insan" kimliğimiz gözden kaçıyor. Gözden kaçan bu aynılığın, bu ortak kimliğin göze görünür kılınmasında, insan hakları eğitimi nasıl bir role sahip?

Eğitim, yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasını, ayrımcılıkla mücadele etmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesini sağlayan temel bir insan hakkıdır. Uluslararası insan hakları müktesebatına bakıldığında, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde (1948, m. 26), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde (1966, m. 13), Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (m. 28), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde (1979, m. 10), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'de (1965, 5/c/v), Engelli Hakları Sözleşmesi'nde (2006, m. 24), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol'de (1952, m. 2) eğitim hakkına yer verildiği görülmektedir. Eğitimin ırkçılık, ayrımcılık ve nefret söylemi gibi global sorun alanlarıyla mücadele etme noktasında kritik bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası aktörler çeşitlenen eğitsel programlar geliştirmektedir. Örneğin, BM Genel Kurulu 10 Aralık 2004 tarihinde İnsan Hakları Eğitimi için Dünya Programını kabul etmiştir. Program, halen devam etmektedir. BM İnsan Hakları Eğitimi On Yılı (1995-2004) başarıları üzerine inşa edilen Dünya Programı, insan hakları eğitiminin temel ilkeleri ve metodolojileri hakkında ortak bir anlayışı teşvik etmeyi, somut bir eylem çerçevesi sağlamayı ve hem uluslararası hem de yerel düzeyde iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. İnsan Hakları Eğitimi için Dünya Programı, insan hakları eğitimini evrensel bir insan hakları kültürü inşa etmeyi amaçlayan eğitim ve bilgi programı olarak tanımlamaktadır.

Ulusal insan hakları kurumları perspektifinden konuyu ele aldığımızda Paris Prensipleri'nin 3. maddesine göre bu türden kurumsal yapıların eğitim konusundaki görevlerinin şu şekilde sıralandığı görülmektedir: "f) İnsan hakları eğitimi-öğretimi ve araştırma programlarının geliştirilmesi için (ilgili kuruluşlarla) iş birliği yaparlar ve bu programların okul, üniversite ve meslek çevrelerinde uygulanmasına katılırlar. g) İnsan haklarını ve ayrımcılığı –özellikle de ırk ayrımcılığına– karşı mücadeleyi, bilgilendirme ve eğitim yoluyla kamuoyunu duyarlı hale getirerek ve bütün kitle iletişim araçlarına başvurarak tanıtırlar."

Bu kapsamda TİHEK talep üzerine, kamu kurumlarına veya sivil toplum kuruluşlarına insan hakları ve ayırımcılıkla mücadele eğitimi vermektedir. 2022 yılında TİHEK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu aday memurlarını, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı uzman yardımcılarını, çarşı ve mahalle bekçilerini, Engelli Çocuk Hakları Ağı üyelerini, İstanbul Kent Üniversitesi öğrencilerini, Özcan Sabancı Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerini ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı personelini kapsayan, toplam 667 kişiye insan hakları alanında eğitim vermiştir. Kurumumuz, ceza infaz kurumları personelinin ulusal ve uluslararası standartlarda hizmet vermesine katkı sağlamak amacıyla hizmet içi ve hizmet öncesi eğitim programları verilen Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Eğitim Merkezi'nin insan hakları eğitim müfredatının geliştirilmesi için çalışma toplantıları düzenlemiş ve yazılı katkı sunmuştur. Ayrıca Adalet Bakanlığı yardımcı yargı personeline düzenlenen hizmet içi eğitim programlarında yer verilen insan hakları eğitimine yönelik görüş, öneri ve katkı sunmuştur.

Sonuç olarak, Prof. Dr. Mesut Gülmez Hocamızın da isabetle ifade ettiği üzere "hak özneleri açısından insan hakları eğitimi öncelikle temel insan hakları bilgisi edinmek için gereklilik arzetmektedir. Bireyler,

belgelerin kendisine salt insan olması nedeniyle tanıdığı hakları doğuştan bilememektedir." Global bir aktivizm olarak eğitsel faaliyetler, insan hakları sözleşmeleri tarafından dizgeleştirilen haklar ve hakların ihlalinin bertaraf edilmesi adına mevcut prosedürler hakkında farkındalığı artırmaya odaklanmaktadır.

Ayrımcılığın önüne geçmekte, özenli dil kullanımının önemi ve rolü hakkında neler söylersiniz?

Ayrımcılığın önüne geçilmesinde etkin ve yapıcı bir dil kullanımı önem arz etmektedir. Tam da bu noktada iletişim strateji uzmanı Thomas Coombes, insan hakları mücadelesinde yeni anlatılar yaratabilmeye ve insan hakları ihlalleriyle ilgili toplumsal alanda değişiklik yaratmaya katkıda bulunacak Umut-Temelli İletişim (hope-based communication) stratejisi önermektedir. İnsan hakları aktivizminin her zaman ihlalleri ifşa etmek zorunda olduğunu ifade eden Coombes, aynı zamanda bu türden ihlallerin bertaraf edilmesine yönelik çabanın da gösterilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Günümüzde insan hakları aktivizminin, hak ihlallerinin yokluğu üzerinden ("işkencenin olmadığı bir dünya," "kötülüğe karşı korunmak") tanımlamak yerine, insan haklarının nasıl şefkat, dayanışma ve onur gibi evrensel değerlerin pratik bir uygulaması olduğunu gösterilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.[1]

Ayrımcılığın daha çok ya da sık rastlandığı toplumların ortak bir özelliğinden söz edilebilir mi? Ve ne tür toplumlarda ayrımcılık sıradanlaşır?

Yaygın önyargı ve kalıp yargılardan beslenen bir tutum ve davranış olarak ayrımcılığın gerek ülkemizde gerekse de dünyanın farklı coğrafyalarında oldukça yerleşik olması, ayrımcılıkla mücadelenin ne denli zor olduğunun en önemli göstergesidir. Öncelikle, "ayrımcı" diye sınıflandırılabilecek tutum ve davranışlara sahip kişilerin, bu tutum ve davranışlarını "ayrımcılık" olarak değerlendirmedikleri gözlemlenmektedir. Benzer biçimde ayrımcılık mağduru kişilerin "ayrımcılığa" uğradığına yönelik farkındalığı bulunmamaktadır. Bundan ötürü bir toplumda önyargı ve ayrımcılığın, "öteki-onlar" olarak tektipleştirilen dış gruplara yöneltilmesinin ve adeta genetik bir özellik gibi yaygın olmasının sosyal ve politik altyapısı üzerinde durulması gerekmektedir.

Bir diğer ifadeyle ayrımcılığın bireyler ve/ya gruplar üzerindeki "ekonomik, toplumsal, tarihsel ve politik" boyutunun analizi icap etmektedir. Ayrımcılık teşkil eden davranışı tetikleyen etkenlerin üzerinde durulması gerekmektedir. Bu noktada özellikle ayrımcılığın "nasıl, ne zaman ve kime karşı" yapıldığının raporlanması önem arz etmektedir. Raporlama sürecinin sonucunda ayrımcılık temellerinin yaygınlığına göre farklı mücadele stratejileri geliştirilmelidir. Nitekim Amerikan Psikoloji Derneği'ne (American Psychological Association, 1892) göre, ayrımcılık bir halk sağlığı sorunudur.

Bugün hukuk fakültelerinde verilen insan hakları dersleri, hukukçuların insan haklarının etik ilkeler olduğunu görmesini sağlayabiliyor mu sizce? İnsan haklarının hukuk olmadığı, hukukun insan haklarına dayalı olması gerektiği bilgisine sahip olabiliyor mu hukuk mezunları? İhlallerin farkına varılabilmesi ve azalması için bu eğitimlerin içerikleri plalanırken neler gözönüne alınmalı?

İnsan hakları eğitimi, giderek artan biçimde parçalanmış ve küreselleşmiş bir dünyayı bütünleşik hale getirmenin en etkili yolu olarak kabul edilmektedir. Ancak yine de insan hakları eğitiminin "etkililiği, öğretim metodolojileri ve pedagojik stratejileri" çerçevesinde yoğunlaşan birtakım eleştirel perspektiflerin olduğu ifade edilmelidir. Haklar eğitiminin kuramsal yönlü gelişim dinamiği çok paydaşlı ve çok aktörlü katılımcı bir perspektifi gerekli kılmaktadır. İnsan hakları eğitim metodolojisinin, öğreten ile öğrenen arasında retoriksel ya da diyalektiksel değil, eylemsel bir süreç olarak işlediğini ifade etmem gerekmektedir. Aynı zamanda insan hakları öğretim süreci, değerlerle yapılandırılmış ve içselleştirilmiş davranışsal bir form aktarımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Somut biçimde insan hakları eğitiminin tekil öznesi olarak bireyin "değerler, tutumlar ve kültürleri" içselleştirmek suretiyle özgül bir hak bilinci kazanmasının hedeflenmesi gerekmektedir.

Söz konusu hak bilinci, eylemselleşen bir değer/ler içerimini ve aktarımını ifade etmektedir. Aristotelyen etiğe referansla eğitsel faaliyetler açısından temel erdemler (adalet, cesaret, ölçülülük, cömertlik) ile pratik bilgeliği (phronesis) içselleştiren pedagojik bir yaklaşım geliştirilmesi gerekmektedir. İnsan haklarının etik ve pedagojik doğası, öğrenen özne ile öğreten arasındaki yorumsal bağlamı şekillendirmektedir. Bundan ötürü "ben" ile "öteki" arasındaki ilişkinin önceliklendirilmesini gerektirmektedir. Tüm bu nedenlerden ötürü doğal haklar kuramının üzerine yapılandırılmış hak dizgelerine uyarlı biçimde, haklar öğreniminin içselleştirilmesinin kritik önemi haizdir. Bu noktada özellikle insan hakları eğitiminin bünyesinde sorumluluk duygusunu içselleştirmeyi olanaklı kılacak bir değerler eğitimine dönüşmesinin önü açılmalıdır. "Söylersen unuturum, öğretirsen hatırlarım, dahil edersen öğrenirim" sözünün düşünsel arka planı referans alındığında, eğitsel faaliyetlere bireylerin/öğrencilerin aktif olarak dahil edilmesinin önem arz ettiği görülmektedir.

Son olarak, göçmenler ve ayrımcılık konusunda hukuk, adalet ve insan hakları alanındaki çabalar bakımından, ülkemizin ve dünyanın bugünkü durumunu ve geleceğini nasıl görüyorsunuz?

[1] https://www.hope-based.com/about

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan doğal afetler, savaş, sürgün, istila, açlık, kıtlık veya başkaca insanî krizler sonucunda büyük göç dalgalarının ortaya çıktığına tanık olunmuştur. Dünyanın dört bir yanındaki savaşlar ve çatışmalar milyonlarca insanın yaşamını kaybetmesine ve hem fiziksel hem de duygusal olarak yerinden yurdundan edilmesine yol açmıştır. Böylelikle göç hareketliliğinin, göç alan ve göç veren ülkelerin ulusal egemenlik ve güvenliğiyle alakalı konu olmanın ötesinde, uluslararası ilişkilerde çok yönlü dinamikleriyle ekonomik, siyasî, insanî ve kalkınmaya yönelik gündemi etkileyen "sınır ötesi" bir olguya dönüştüğü görülmektedir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2021 Küresel Eğilimler Raporu verilerine göre, dünyada evlerini terk etmek zorunda kalanların sayısı İkinci Dünya Savaşından bu yana en yüksek seviyeye ulaşarak, 100 milyonu aşmıştır. Rapor, 2021 yılı sonu itibariyle savaş, şiddet, zulüm ve insan hakları ihlalleri nedeniyle yerinden edilmiş kişi sayısının bir önceki yıla göre % 8 artarak 89 milyon 300 bine ulaştığını ortaya koymaktadır. Küresel ölçekte eşi benzeri görülmemiş sayıda yerinden edilmiş insanla birlikte mültecilerin, vatansız kişilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş insanların kötü durumu önemli bir küresel sorun olmaya devam etmektedir.

Akademisyen Thomas Nail "Göçmen Figürü" adlı yapıtında bu toplumsal kimliği durağanlıkla değil, devinimle tarif etmektedir. Kimsenin göçmen doğmadığını, göçmen olunduğunu belirterek bir "siyasî özne" olarak gördüğü göçmenliğin felsefî tarihini ele almaktadır. "Kimileri için yer değiştirmek sadece geçici bir ihraçtır; yeni fırsatlar, dinlence ve kâr elde etmek demektir. Bazıları içinse bu hareket tehlikeli ve zorakidir, onların ihraçları çok daha ciddî ve kalıcıdır. Günümüzde çoğu insan göç yelpazesinin 'elverişsizlik' ile 'acizlik' kutupları arasında bir noktaya düşer. Ancak bu yelpazede yer alan bütün göçmenlerin ortak bir noktası vardır: hareketlilik sonucunda her birinin bölgesel, siyasî, hukukî ya da iktisadî statülerini kaybetmiş olmaları."

Mülteciler arasındaki ayrımcılığın kapsamını değerlendirmek için öncelikle "ayrımcılığı" tanımlamamız gerekmektedir. Ayrımcılık, sosyal olarak göze çarpan bir gruba üyelikleri nedeniyle insanlara diğerlerinden daha kötü davranmak olarak tanımlanabilir. AB Temel Haklar Ajansı'nın (FRA), Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde yüksek düzeyde ayrımcılığa işaret eden çeşitlenen anketleri bulunmaktadır. 2021 yılında gerçekleştirilen söz konusu anket sonuçlarına göre;

• İşgücü piyasasına katılanların %22'si etnik kökenleri veya göçmen olmaları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır.
• Konut kiralamaya veya satın almaya çalışanların %40'ı ten rengi veya fiziksel görünümü, %22'si vatandaşlık sebebiyle ayrımcılığa uğramıştır.

Uluslararası aktörlerin insan haklarını ele alış biçimi mültecilerin/göçmenlerin/sığınmacıların kırılgan yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır. Devletlerin kendi ülkelerinde veya yargı yetkisi alanında bulunan ya da etkin kontrolleri dahilindeki her yerde mülteciler ve sığınmacılar dahil her bir insan tekinin haklarına saygı gösterme, insan haklarını koruma ve yerine getirme yükümlülüğü bulunmaktadır. İnsan hakları hukuku, göç yönetiminin tüm aşamalarının merkezinde insan haklarının bulunmasını gerektirmektedir. Mültecilere yönelik bu yaklaşımların gerisinde, insan haklarının ne olduğu ve neden korunması gerektiğiyle ilgili bilgi eksikliği de söz konusudur. İoanna Kuçuradi Hocamız da bu eksikliği "açıkça kavranmış insan hakları bilgisinin eksikliği" şeklinde ifade etmektedir. Kuçuradi'ye göre insan hakları, her insanla ilgili yalnızca insan oldukları için bazı koruma istemlerini dile getirir. Bu istemlerin temeli ise bütün insanları eşit kılan insanın onuru veya insanın değeridir.

Türkiye ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı ayrım yapmaksızın dünyada en fazla sayıda mülteci/sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır. TİHEK mültecilere ve sığınmacılara yönelik ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla raporlama faaliyetlerinden eğitsel faaliyetlere varıncaya kadar çalışmalar yürütmektedir. Kurumumuz tarafından "Sığınmacılara ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerinin İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi" ve "Sınır Dışı Edilen Yabancılar ve Geri Gönderme Yasağı Raporu" yayımlanmıştır. "İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Raporu" yayım aşamasındadır. Yabancı uyruklu kişiler açısından, Bolu Belediyesi'nde kıyılacak nikâhlarda yeni ücret tarifeleri belirlenmesi ve su faturası ve katı atık vergisi başta olmak üzere bazı ücretlere 10 kat zam yapılmasına ilişkin söylemler ve belediye meclis kararı hakkında yapılan inceleme sonuçlandırılmıştır. Kurulumuz Bolu Belediye Başkanlığı'nın kentte yaşayan yabancılara yönelik su ve nikâh ücretlerinde farklı tarife uygulanmasına ilişkin kararında ayrımcılık yasağı ihlali yapıldığına karar vermiştir. Bu kapsamda Bolu Belediyesi hakkında 40 bin TL idarî para cezası uygulanması kararlaştırılmıştır. Yine Kurumumuzca "Nefret Söylemi ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Bağlamında Ayrımcılık Yasağı İlkesi ve Eşitlik Kurumlarının Rolü Özel Raporu" hazırlanmaktadır. Sonuç olarak, tüm bu kurumsal çabaların ayrımcılıkla mücadele pratiğine ivme kazandıracağını, toplumsal barışın tesis edilerek bir arada yaşama kültürünü geliştireceğini söylemek mümkündür. Bu noktada yüksek toplumsal kabul düzeyinin daha kalıcı nitelikte rasyonel biçimde yönetilmesi icap etmektedir. Tarihte olduğu üzere, göç hareketlerinin kalıcılığı olgusundan hareketle uzun vadeli entegrasyon ve göç politikalarının üretilmesinin kritik önemi haizdir.

MERKEZ'DEN...

10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü
10 Aralık 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 74. yıldönümü dolayısıyla 12 Aralık 2022 tarihinde, Merkez Müdürü Prof. Dr. İoanna Kuçuradi tarafından düzenlenen bir konferans ve yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirildi. Konferansta, Maltepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Edibe Sözen "Göç, Göçmeler ve İnsan Hakları" başlıklı bir konuşma yaptı. Arş. Gör. Dr. Elif Dilan Kara'nın moderatörlüğündeki "İnsan Hakları: Eğitimi ve Sağlayabildikleri" konulu yuvarlak masa toplantısında ise Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin Anabilim Dalı Başkanlığını yaptığı "İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı" mezunlarından/öğrencilerinden Aynur Aydın, Hasan Basri Çifci, Ronay Erdinç, Elif N. Hamidi ve Nazan Solak insan hakları eğitimi ve bu eğitimin sağlayabildikleri üzerine konuştu.

TÜRKİYE'DEN...

Yaşama Felsefeyle Bakmak…
Felsefeci Metin V. Bayrak, Dünya Felsefe Gününde "Yaşama Felsefeyle Bakmak" üstbaşlığıyla felsefeyi kamusallaştırmak, toplumsallaştırmak amacıyla, felsefeyle ilgili önemli günleri ve kavramları ele alıp işlediği bir dizi hazırlamaya başladı. Bianet'te (Bağımsız İletişim Ajansı) yayınlanan dizi kapsamında, 17 Kasım 2022 tarihinde, Prof. Dr. Betül Çotuksöken ve öğrencisi Berrak Coşkun ile gerçekleştirilen bir söyleşi yer aldı. Çotuksöken, bir felsefeci olarak içinde yaşadığımız çağı şöyle değerlendiriyor: "Felsefeci ya da filozof keskin bakışıyla, felsefenin 'gör' dediklerine odaklandığında, 21. yüzyıl insanında ve toplumunda insan karşılaşmalarının nicelik olarak ne kadar çok arttığını ve nitelik olarak da ne kadar çok çeşitlendiğini görebilir. Bu denli çok artan, farklılaşan karşılaşmalar beraberinde birçok sorunu da getiriyor. Benzerlikten çok farklılığın egemen olduğu bir çağda yaşıyoruz. Çağımız hız çağı ve buna bağlı olarak da iletişimin sınırsızlaştığı, ama birdenbire de iletişimin kesilebildiği, yok edilebildiği bir çağ; her şeyin kolaylıkla bir bakıma yerinden edilebileceği bir çağ; bunlardan dolayı aldanma ve aldatmanın çok olduğu bir çağda yaşıyoruz. Bu çağa özgü bir başka özellik ise belirsizliğin, tutarsızlığın egemenliğidir diyebiliriz". İstanbul Arel Üniversitesi Öğr. Gör. Berrak Coşkun ise Dionysos'un eşlikçisi Silenos'un insanlar için en iyi ve en mükemmel şeyin "dünyaya hiç gelmemiş olmak, doğmamış olmak" olduğundan bahsediyor ve şöyle diyor: "Budur, Silenos'un bilgeliği. Ama doğduk, doğmuş bulunduk. Öyleyse, dünyayı daha yaşanır bir yer kılma sorumluluğu hepimizin. Kendini kuran bireyin devinimidir dünyayı kuran. Budur, 21. yüzyılda düşünen insanın bilgeliği. İoanna Hocamın (Kuçuradi) ifadesiyle, 'Hayatta olması gereken diye bir şey yoktur. Yapılması gereken ve gerekeni yapmak vardır'". 10 Aralık 2022 tarihinde de Doç. Dr. Bergen Coşkun Özüaydın ile insan haklarına felsefeyle bakan bir söyleşi yayınlandı. Coşkun, insan hakları denilince, çoğunluğun aklına hukuk gelse de Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezinin ve İnsan Hakları Anabilim Dalının üzerinde ısrarla durduğu noktanın, hakların felsefî-etik boyu olduğuna dikkat çekiyor ve şunları söylüyor: "Burada verdiğimiz eğitimlerde, yaptığımız diğer çalışmalarda ısrarla şunu vurguluyoruz: Evet, insan hakları hukukun temel öncülleri olmalıdır yani bir ülkede yasalar hazırlanırken ve uygulanırken insan haklarına dayandırılmalıdır. Ama insan haklarının ihmal edilmemesi gereken ve ancak felsefe bilgisiyle, etik değer bilgisiyle açığa çıkan bir tarafı daha vardır ki o da şudur: İnsan hakları aynı zamanda etik davranış ilkeleridir. Yani insana: 'Ey insan başka insanlara şöyle şöyle davranmalısın, insana ve insan onuruna yakışan budur' demektedir. Dolayısıyla insan hakları konusunda filozofların söyleyecek çok şeyi vardır".

Herakleitos Felsefe Günleri II
Herakleitos Felsefe Günleri II, "Niçin Felsefe?" başlığı ve "Geçmişi Hisset Geleceği Keşfet" sloganıyla, Selçuk Belediyesi ve Türkiye Felsefe Kurumu işbirliğiyle 17-18-19 Kasım 2022 tarihleri arasında, Efes Selçuk'ta gerçekleştirildi. Açılış konuşmaları, Selçuk Belediye Başkanı Filiz Ceritoğlu Sengel ve Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi tarafından yapılan kongrede Kuçuradi, felsefenin en tipik sorusunun 'Nedir?' sorusu olduğunun altını çizerek şunları söyledi: "Felsefe bir şeyin ne olduğunu sorar: 'İnsan nedir?', 'adalet nedir?, insan hakları nedir?' Bu 'nedir?' soruları kimi zaman bir terimin anlamını, kimi zamanda bundan öte bir anlamı sorar. Varlıksal özelliğini, yapısal özelliğini sorarlar. Bir şeyi o şey yapan ve benzerinden ayıran özelliklerini sorar. Bir şeyin ne olduğuna doğru bir cevap verilmeden, örneğin bilginin ne olduğuna, devletin ne olduğuna cevap verilmeden onun hakkında sorulacak başka herhangi bir soruya bilgisel bir cevap vermek pek mümkün değildir" dedi. Kongrenin ilk günü, birinci oturumda Doç. Dr. Cengiz İskender Özkan "Herakleitos'un Süreç Felsefesi", Doç. Dr. Berfin Kart Tepe "Miletoslu Filozoflardan Efesoslu Herakleitos'a" ve Doç. Dr. Bergen Coşkun Özüaydın "Herakleitos'un Nehrinde Boğulmak" başlıklı birer konuşma yaptı. İkinci oturumda ise Doç. Dr. Filiz Öztürk "Tanrılar ve Efes'teki Tapınakları", Elif N. Hamidi "Felsefî Bilginin Kişini Yaşamına Sağlayabildikleri" ve Dr. Zeynep İspir "Felsefî Bilginin Kamu Yaşamına Sağlayabildikleri" başlıklı birer konuşma yaptı. 18 Kasım'daki "Çocuklar İçin Felsefe Semineri" oturumunda, Nuran Direk "Felsefe Eğitiminde Edebiyat ve Felsefe", Gülşen Öz "Felsefe Öğretmeni Olmak/Bir Felsefe Öğretmeninin Engel

ve Olanakları" üzerine konuştu. İkinci oturumda ise Nuran Direk tarafından, 9-12 yaş grubu çocuklara yönelik olarak "Çocuklar için Felsefe Semineri" yapılırken, Gülşen Öz tarafından 15-18 yaş gurubu gençler için, "insan nedir?" sorusuna cevap arayan "Gençlerle Felsefe" etkinliği gerçekleştirildi.

Türkiye Kadın Felsefeciler Kongresi

Türkiye Kadın Felsefeciler Kongresi, SWIP-TR ile İstanbul Bilgi Üniversitesi işbirliğiyle, 9-10 Aralık 2022'de beşinci kez düzenlendi. "Sanat ve Bilim" üstbaşlıklı bu kongrenin ana konuşmacıları, Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Zekiye Ulusoy ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Özge Ejder oldu. Kutlusoy "Felsefenin Metodoloji Soruşturmalarında Bilimin Neliği" başlıklı bir konuşma yaparken, Ejder "Krizler Çağında Sanat ve Düşüncenin Yeni İmkânları" hakkında konuştu.

27. Felsefe Olimpiyadı sonuçlandı

Türkiye Felsefe Kurumunun düzenlediği 27. Türkiye Felsefe Olimpiyadı sonuçlandı. Onüç bölgeden 405 öğrencinin katıldığı olimpiyadda, TFK Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin başkanlığında, felsefe öğretmenlerinden oluşan bir komisyon kuruldu. Hüseyin Batuhan'ın "Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi" kitabından alıntılanan denemesiyle İstanbul Üsküdar Amerikan Lisesi öğrencisi Sarp Ufuk Nalbantoğlu birinci, aynı alıntı üzerine yazdığı deneme ile Bursa Osmangazi, BTSO Ali Osman Sönmez Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi Muhammed Zeybek ikinci, Ortega y Gasset'in "İnsan ve "Herkes" kitabından alıntılanan denemesiyle İstanbul Bahçelievler, Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi Kutay Çetin üçüncü oldu. Ödül töreni ve yabancı dil sınavı, 13 Ocak 2023 tarihinde, İstanbul Üsküdar Amerikan Lisesinde yapıldı. İlk 10'a giren öğrenciler arasında, dil sınavını kazanan iki öğrenci Dünya Felsefe Olimpiyadında Türkiye'yi temsil edecek.

Cumhuriyetin 100. Yılında
Türkiye'de Felsefe Kongresi

Türkiye Felsefe Kurumu 1-5 Şubat 2023 tarihleri arasında, "Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de Felsefe" başlıklı bir kongre düzenledi. Antalya Sanayici ve İş İnsanları Derneğinin (ANSİAD) işbirliğiyle gerçekleştirilen kongrenin amacı, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'de yapılan belli başlı felsefe çalışmalarını gözler önüne sermek ve bir bütün olarak gelecek kuşaklara bırakmaktı. Kongre, ANSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Akın Akıncı, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) Başkanı Ali Bahar, Antalya Bilim Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İsmail Yüksek, Akdeniz Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Özlenen Özkan, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Muhittin Böcek, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Öcal Oğuz ve Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin açılış konuşmalarıyla başladı. Kuçuradi Türkiye'de felsefenin gelişimiyle ilgili şunları söyledi: "Cumhuriyet'in kuruluşundan da önce ortaöğretim programında felsefe dersine yer veren sayısı fazla olmayan ülkelerden biri olmamıza rağmen –son yıllarda da ortaöğretim programında iki felsefe dersi vardır–, 1960'lı yılların neredeyse sonlarına kadar, Türkiye'de biri İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde, diğeri de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde olmak üzere iki Felsefe Bölümü vardı. Üçüncüsü, Hacettepe'de, 1969 yılında kuruldu. Bugün ise, YÖK'ün verilerine göre, 66 üniversitemizde Felsefe Bölümü vardır. Felsefe yayınları ve Hasan Âli Yücel'in birçok dünya klasiklerini Türkçeye kazandırılmasından sonra gitgide artan –bazan da problemli olan– felsefe eserlerinin çevirilerinin gitgide artması; belirli konular ve filozoflar üzerine çalışma yapan toplulukların çoğalması; bazıları amacına ulaşabilecek şekilde yapılan, birçoğu ise modadan dolayı düzenlenen 'çocuklar için felsefe'"çalışmalarının yaygınlaşması dikkat çekicidir. Böylece 1974 yılında Türkiye Felsefe Kurumunu kurarken koyduğumuz amaçlardan biri olan 'Türkiye'de Felsefeyi Üniversitelerin dört duvarı dışına çıkarmak' amacı gerçekleşmiştir, diyebiliriz".

23. Felsefe Söyleşisi: "Cumhuriyet Üzerine"

Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümü ve İstanbul Marmara Eğitim Vakfı işbirliğiyle düzenlenen "Felsefe Söyleşileri"nin 23'üncüsü, 4-11-18-25 Mart tarihlerinde "Cumhuriyet Üzerine" başlığı altında yapılacak. "Cumhuriyet" kavramı, Cumhuriyetimizin 100. yılı vesilesiyle ayrıntılarıyla ele alınacak. Prof. Dr. Betül Çotuksöken'in koordinatörlüğü ve moderatörlüğünde, çevrimiçi gerçekleştirilecek olan söyleşiye katılım linki: https://eu.bbcollab.com/guest/113c5af08cfa4610849deb08609f552c

DÜNYADAN…

UNESCO Kürsüleri Seminerleri

UNESCO Unitwin Birimi, 25 Ocak 2023 tarihinde, çevrimiçi olarak "Sınırların Ötesinde: Yüksek Öğretimi Yeniden Keşfetmenin Yeni Yolları" başlıklı bir seminer düzenledi. Ayrıca 15 Şubat'ta, Bağımsız Uzman Grubu tarafından hazırlanan ve küresel sürdürülebilirlik için yükseköğretimi dönüştürmeyi amaçlayan "Bilgiye Dayalı Eylemler: Üniversiteler ve 2030 Gündemi" üzerine bir seminer gerçekleştirilecek. 15 Mart 2023 tarihinde ise "Geleceğimizi Birlikte Yeniden Düşünmek: Eğitim için Yeni Bir Toplumsal Sözleşme (Uluslararası Eğitimin Geleceği Komisyonu Raporu, UNESCO 2021)" ve "Dönüşen Eğitim: Kolektif Geleceğimiz için Acil Bir Siyasî Zorunluluk (Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Eylül 2022'de New York'taki "Dönüşen Eğitim Zirvesi"nde sunduğu Vizyon Bildirisi)" başlıklı iki seminer yapılması plânlanıyor.

Eşit Olmayan Bir Dünyada İnsan Hakları/Yeterli Değil
Samuel Moyn, çeviren: Seda Özdemir, Runik Kitap, İstanbul, 2023, 344 sayfa.

Yazara göre, insan hakları çağı en çok zenginlere yaradı. Devletlerin siyasal hak ihlalleri son yıllarda görülmemiş bir ilgi görürken, maddî eşitlik taahhüdü sessizce ortadan kalktı. Maddî eşitlik taahhüdünün yerine, ekonomik liberalleşme baskın güç olarak ortaya çıktı. Samuel Moyn, insan hakları hareketini bu rahatsız edici değişimle ilişkilendiriyor ve insan haklarının yükselişinin neden hızla artan eşitsizlikle birlikte gerçekleştiğini araştırıyor. Bu kışkırtıcı kitap, en yüksek idealin insan hakları olduğuna işaret ederken, aynı zamanda daha geniş sosyal ve ekonomik adalet taleplerini nasıl ve neden ihmal ettiğimizi ele alıyor.

Isagoge/Aristoteles'in Kategorilerine Giriş
Porphyrios, çeviren: Betül Çotuksöken, BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 2022, 72 sayfa.

Porphyrios'un *Isagoge*'si felsefe ve mantık alanında yüzyıllar boyunca etkili olmuş ender yapıtlardan biridir. Felsefe tarihçileri ve filozoflar tarafından çok çeşitli zamanlarda ele alınmış, değerlendirilmiş olması, hiç kuşkusuz onun içeriğinden kaynaklanmaktadır. Bir yandan Aristoteles'in *Kategoriler*'i ile kurduğu ilgi, öte yandan da sezinlettiği felsefî sorunların her zaman taşıdığı güncellik, felsefe ile ilgi kuran kişilerin bu yapıtı şu ya da bu biçimde gözardı etmemesini sağlamıştır.

Erdem Etiği/Aristotelesçi Kökenlerinden Günümüze
Berfin Kart Tepe, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2022, 128 sayfa.

Bu kitap, kökenleri Aristoteles'e kadar gitmesine karşın, etikte yeni bir teori olarak ortaya atılan erdem etiği üzerine ülkemizde yapılan ilk çalışmadır. Kendisini "teleoloji" ve "deontoloji" terimlerine alternatif, "yeni" bir teori olarak sunan erdem etiği, erdeme ve karaktere verdiği önem ve öncelik bakımından onlardan ayrılmaktadır. Etiğin eylem merkezli değil, eyleyen merkezli olması gerektiği, etikte tek başına eylemin değil, erdemli eylemin ve eylemde bulunan kişinin yapısının merkezde olduğu ileri sürülmektedir. Erdem etiğinin ana savlarını, onun iki karşıt "normatif" etik teorisi olarak sunulan deontolojik ve teleolojik teoriler karşısındaki yerini eleştirel bir bakışla ele alan bu çalışma, özellikle etik teori ve erdem etiği konusunda bilgi edinmek isteyenler için özgün bir temel kaynak niteliğindedir.

Antik Çağdan Günümüze/Eğitim Felsefesi Tartışmaları
Editör: Mustafa Günay, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2022, 248 sayfa.

Bu kitapta yer alan yazılar, düşünce ve kültür tarihinde eğitim kavramının çeşitli filozoflarca nasıl ele alındığını ve günümüze olan etkilerini ele alıyor. Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgilenen ve eğitim sorunlarına çözüm arayan bazı düşünürleri ele alan yazılar ise, ülkemizde eğitime bakışın bazı önemli örneklerini ortaya koyuyor. Eğitimin felsefî boyutlarını ve gelecek ile ilişkilerini de ele alan bu kitap, hem eğitim felsefesi derslerinde öğrencilere hem de konuyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılara yararlı olabilecek bir kaynak.

Macit Gökberk/Aydınlanmanın Sesi
Editör: Mustafa Günay, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2022, 271 sayfa.

Cumhuriyet döneminde felsefenin kurumsallaşıp gelişmesinde önemli bir rol oynamış olan Macit Gökberk, ilk kuşak felsefecilerimiz arasında yer alır. Gökberk, Türkçede felsefenin gelişebilmesinin ancak belirli bir tarih ve dil bilinciyle yürütülen çalışmalara bağlı olduğu düşüncesinden yola çıkarak, Türkiye'de belirli bir felsefe kültürünün oluşumu için değerli çalışmalar yapmıştır. Gökberk, felsefî çalışmalarında ve bir aydın olarak bütün yapıp ettiklerinde, yalnızca belirli bir dil bilincinin değil, aynı zamanda belirli bir tarih bilincinin de gerekliliğini vurgular. Özellikle felsefe tarihi üzerine yoğunlaşan Gökberk, felsefe-kültür ilişkisine de büyük önem vererek, bu alanın sorunlarıyla ilgilenmiş ve Cumhuriyet devrimleriyle birlikte temelleri atılan yeni kültürel oluşumlar ile felsefe arasındaki bağlantıları ortaya koymaya çalışmıştır. Onun düşüncesinde, değişen dünya ve toplum gerçekliğinin Aydınlanma geleneğinin çağdaş bir yorumu çerçevesinde ele alınması dikkat çeker. Bu kitap, Cumhuriyetin ilk kuşak felsefecilerinden biri olan Gökberk'in felsefe çalışmalarını çeşitli yönleriyle irdeleyen yazılardan oluşuyor.

Türkiye'de Felsefenin Gerçekliği ve Eleştirisi
Ayhan Bıçak, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2023, 640 sayfa.

Ayhan Bıçak, bu çalışmasıyla 50 yıldır üyesi olduğu "felsefe kabilesi"nin tarihsel macerasından hareketle, "felsefe yapma"nın bilançosunu çıkarıp Türkiye'de felsefe manzaralarının hangi düzeylerde seyrettiğini araştırarak mevcut durumu tümden bir eleştiriye tâbi tutuyor. Araştırma, felsefe yapmanın anlamının açıklanmasıyla başlıyor, felsefecilerin 18 felsefe sorunu hakkında ürettikleri metinlerin tanıtılmasıyla devam edip felsefecilerimizin Türkiye'de felsefe hakkındaki düşünceleriyle sürdürülüyor ve filozof olmanın şartlarının betimlenmesiyle "Türkiye'de Felsefenin Gerçekliği" kısmıyla sona eriyor. Araştırmanın eleştiri bölümünde, öncelik üniversitenin eleştirisinde olmakla birlikte, üniversitede yaşanan sorunların derinliği teşhis ve teşhir edilerek ortaya konuyor; hoca olma, öğrencilik, asistanlık, tezlerin yapılış tarzları, unvanların önemi, ders anlatış tarzları tartışılıyor. "Felsefe kabilesi"nin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak "felsefe yapma" bilincine neden ulaşamadığımız sorusu ise araştırmanın merkezî noktasıdır. Ayrıca, ilk defa bu çalışmada, 20. yüzyılda Türkiye'de yetişmiş filozofların ayrıntılı bir listesi –onlara "filozof" payesini veren sebeplerin tespitiyle birlikte– veriliyor.

Ahlakın Metafiziği/Hukuk Öğretisi
Immanuel Kant, çeviren: Altan Heper, Fol Kitap, Ankara, 2022, 248 sayfa.

Bu kitap, Kant'ın "hukuk öğretisi"nin ve "devlet kuramı"nın temel ilkelerini ortaya koyuyor. Kant, hukuk felsefesini bilinçli ve plânlı bir şekilde *Saf Aklın Eleştirisi*'nde yeni bir temelde inşa ettikten sonra geliştirmiştir. Hukuk ve devlet felsefesi düşüncelerini bu kitapta kaleme almadan önce Yeniçağ felsefesini incelemiş; Hobbes'tan Locke'a ve Rousseau'ya kadar temel hukuk ve devlet öğretileri, hukukun devlet içerisindeki yeri

Kant'ın yoğun ilgisini çekmiştir. Devletlerarası hukuk düzeni, ceza hukuku, direnme hakkı, yoksullar için kamusal sorumluluk gibi maddî hukukla ilgili konularla birlikte bu kitap, hukuk öğretisinde metafiziğin vazgeçilmezliğine dikkat çekiyor ve şu gibi sorulara cevap arıyor: Kategorik imperatif devlet teorisine uygulanabilir mi? Kant, iktisadî veya siyasî liberalizme, müdahaleci hukuk devletine nasıl bakmaktadır? "Dünya vatandaşlığı" kavramı sömürgeciliğe bir alternatif midir? Evrensel bir hukuk ve devlet etiği yaratılabilir mi? İnsan hakları ilkesi ve mülkiyet hakkı nasıl temellendirilebilir?

İnsan Hakları Paradoksu: Özne ve Siyaset
Remzi Orkun Güner, Zoe Kitap, İstanbul, 2022, 327 sayfa.

Uzun zamandır hukuk ve siyaset ilişkisini insan haklarına gönderme yapmadan konuşamadığımız bir dünyada yaşıyoruz. Bunun, siyaseti insan hakları söyleminin ve hukukî kategorilerin ufku ötesinde kavrama yetimize mal olduğuna ilişkin uyarıların tarihi de çok kısa değil. Öte yandan özellikle son otuz yıldır giderek yükselen özcülük karşıtı sesler, indirgemeci soyutlamalara karşı direnen varolma halleri, eleştirel ama olumlayıcı tekniklerle insan haklarının dilini sürekli olarak yeni baştan kuruyor. Güç ilişkilerinin karmaşıklığı ve sonsuzluğu içinde kimlikler, özneleşme, özgürleşme ve direniş olanakları, farklı biçimlerde kavranıyor. Geleneksel insan hakları söyleminin paradokslarını aşmaya çalışmak yerine, "hakların siyaseten gücünü tanıyan, diğer yandan normatif işlevlerine dair sürekli soru soran, öz-eleştirel, pratik bir tutum"un peşine düşen bu kitap, insan haklarının siyasal değerini yeniden düşünmeye bir çağrıdır. Aynı zamanda çağdaş düşüncedeki insan haklarına eleştirel yaklaşımlarla tanışmak ve özcü olmayan bir hak siyasetinin imkânı üzerine düşünmek için bir davettir.

Hannah Arendt
Samantha Rose Hill, çeviren: Erman Çete, Runik Kitap, İstanbul, 2022, 215 sayfa.

Hannah Arendt 20. yüzyılın en ünlü politik düşünürlerinden biriydi. İlk eserini, Nazi Almanyası'nın yükselişinin etkisiyle akademik felsefe dünyasından uzaklaşmadan önce, henüz 23 yaşındayken vermişti. İkinci Dünya Savaşından sonra ismini iyiden iyiye duyurmuş ve fikirleri geniş çevrelerce tartışılır olmuştu. Ölümünün üzerinden neredeyse yarım yüzyıl geçti. Fikirlerine belki de bugün her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. İlginçtir ki 1948'de yayımladığı *Totalitarizmin Kaynakları*, Trump ABD'sinde en çok satan kitaplardan biri olmuştu. Samantha Rose Hill, derinlikli biyografik detaylarla ördüğü bu çalışmasında arşiv belgelerinden, şiirlerden ve kişisel yazışmalardan yararlanarak, yaşama tutkuyla bağlı bir Arendt portresi çiziyor.

Spinoza Hukukçuya Ne Söyler?
Derleyenler: Cemal Bâli Akal, Z. Efe Antalyalı, çevirenler: Cansu Muratoğlu, Engin Abat, Ramazan Kurt, Zoe Kitap, İstanbul, 2022, 128 sayfa.

Spinoza hukukçuya ne söyler? Hukuk literatürüne göz atılırsa, birkaç istisna dışında, bu sorunun cevabı bellidir: Hiçbir şey! Yine de biraz gayretle literatürdeki boşluğun gerçek bir yokluğu karşılamadığı ve Spinoza felsefesinin hukuk teorisinde önemli bir yeri, daha doğrusu yerleri olduğu görülebilir. Buna karşılık, felsefeciler de çoğunlukla hukuk konusunda "doğal hukuk"çu bir yol izlerken hukuk teorisyenlerine pek ilgi göstermezler. Oysa hukuk teorisi, hukuku idealist yaklaşımlardan ya da ezberlerden kurtarırken, Spinoza-hukuk ilişkisinin de sağlam bir temele oturmasını sağlayabilir. Bu derleme hukuk teorisi, felsefe ve siyaset bilimi açısından Spinoza'nın gözardı edilemeyecek önemini vurgulamayı amaçlıyor: Bilgeler, hükümdarlar ve siyasal realizm, idam cezası, ifade özgürlüğü, iletişim hakkı, göç sorunu, kendi kaderini tayin hakkı, ütopyalar, Machiavelli, Vitoria, Suárez, Hobbes, Kant ve Kelsen'le Spinoza arasındaki düşünsel bağlar Paolo Cristofolini'nin, Manfred Walther'in, Otto Pfersmann'ın, Marcela Rosales'in ve Cemal Bâli Akal'ın makalelerinde ele alınıyor.

Irkların İcadı/Irkçılığa Karşı Bilim
Guido Barbujani, çeviren: Volkan Çandar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2022, 223 sayfa.

Irk kelimesi yeniden moda oldu. Ancak bunun tam olarak ne anlama geldiğini bildiğimizden emin miyiz? Farklı kültürlerden insanlar arasındaki ilişkiler ve sosyal eşitsizlikler genlerimize ne kadar bağlı? Guido Barbujani'nin *Irkların İcadı* kitabı, büyüleyici bir tarihsel-eleştirel yolculukla, ırksal sınıflandırmaya yönelik ilk girişimlerden modern DNA çalışmalarına kadar insan çeşitliliğinin biyolojik temeline ilişkin tartışmanın aşamalarının izini sürüyor. Genetiğin, Afrika kökenlerimizden beş kıtanın kolonileştirilmesine kadar insanlığın yolculuğunun en uzak aşamalarını yeniden inşa etmeyi nasıl başardığını gösteriyor. Bu bilginin, insanlığın biyolojik olarak farklı gruplara, diğer türlerde ırk olarak adlandırılan gruplara bölündüğü yönündeki 19. yüzyıl fikrini nasıl çürüttüğünü anlatıyor. Irk kavramının beslediği ırkçılıkla mücadele için değerli bilgiler sunuyor.

Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev
Étienne de la Boétie, çeviren: Mehmet Ali Ağaoğulları, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2022, 127 sayfa.

Siyaset olgusunu iktidar ilişkileri biçiminde anlayan Étienne de La Boétie, bugün bile kafaları kurcalayan, "insanların nasıl olup da itaat etmekle kalmayıp boyun eğmeyi, hatta kulluk etmeyi arzuladıkları" sorununu yapıtının odak noktasına yerleştirir. La Boétie, iktidar olgusunu ve bunun ideolojik dayanaklarını (geniş anlamda hegemonyayı) irdelemekle yetinmez, iktidar ilişkileri ağının en üst düzeyde kuramsallaşmış biçimine, bir başka deyişle devlet sorununa yönelir. Tiran'ın ya da "Bir"in iktidarından yola çıkarak 16. yüzyıl Fransa'sında artık açıkça belirginleşmeye başlayan modern devletin gerçeğine ulaşır.

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **İktidar: Foucault Üzerine Dersler**
  Gilles Deleuze, çeviren: Sinem Özer, Münevver Çelik, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2023, 448 sayfa.
- **Machiavelli'yi Nasıl Okumalıyız?**
  Maurizio Viroli, çeviren: Ayşe Çevik, İstanbul: Runik Kitap, 2023, 113 sayfa.
- **Foucault ve Şeyler/Kurmaca bir Söyleşi**
  Oğuz İnel, İstanbul: Metis Yayınları, 2022, 104 sayfa.
- **Ahlâk**
  Hilmi Ziya Ülken, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 349 sayfa.
- **Varlık ve Oluş**
  Hilmi Ziya Ülken, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 600 sayfa.
- **Türkiye'de Refah Devleti ve Siyaset**
  Erdem Yörük, İstanbul: İletişim Yayınları, 2022, 264 sayfa.
- **Sömürgecilik/Tarihi, Biçimleri ve Sonuçları**
  Jürgen Osterhammel, Jan C. Jansen, çeviren: Nilüfer Epçeli, İstanbul: Runik Kitap, 2023, 150 sayfa.
- **AİHM, AYM ve Yargıtay Kararları Işığında Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu/ Vedat Şorli v. Türkiye Kararı İncelemesi**
  Yayına Hazırlayan: Fikret İlkiz, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2022, 308 sayfa.
- **Interpretations of a Common World/From Antiquity to Modernity-Essays in Honour of Jure Zovko**
  Eds: Evandro Agazzi, Andreas Arndt, Hans-Peter Grosshans, Berlin: Lit Verlag, 2022, 427 sayfa.
- **Özne Dergisi, Arendt sayısı**
  37. Sayı/Güz 2022, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 215 sayfa.
- **Dil (ve Zihin) Felsefesi**
  François Recanati, çeviren: Ayşe Meral, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 191 sayfa.
- **Denemeler: Birinci Seri**
  Ralph Waldo Emerson, çeviren: Aytek Sever, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 280 sayfa.
- **Her Yer Ekran**
  Jean Baudrillard, çeviren: Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 245 sayfa.
- **Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği**
  Jean Baudrillard, çeviren: Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 207 sayfa.
- **Üretimin Aynası ya da Tarihî Materyalist Eleştiri Yanılsaması**
  Jean Baudrillard, çeviren: Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 157 sayfa.
- **Hint Felsefesinin Temelleri**
  Korhan Kaya, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 198 sayfa.
- **Homeros ve Dönemi**
  Barbara Patzek, çeviren: Hülya Yavuz Akçay, İstanbul: Runik Kitap, 2022, 128 sayfa.
- **Otomasyon ve İşin Geleceği**
  Aaron Benanav, Diyar Saraçoğlu, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2022, 136 sayfa.
- **Sokrates'ten Anılar**
  Ksenophon, çeviren: Candan Şentuna, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 171 sayfa.
- **Kişisel Gelişim/Neoliberal İletişim ve İnsan Anlayışı**
  İlker Özdemir, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 424 sayfa.
- **Siyasi Ekoloji**
  Derleyen: Hakan Yurdanur, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2022, 2. baskı, 116 sayfa.
- **Öfke Üzerine**
  Lucius Annaeus Seneca, çeviren: A. Doğucan Hanegelioğlu, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2022, 138 sayfa.
- **Devlet Fikri: Siyaset Kuramına Giriş**
  Alessandro Passerin d'Entrèves, çeviren: Furkan Kararmaz, İstanbul: Zoe Kitap, 2021, 288 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Edibe Sözen
Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi
Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi
Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi, Neşe Şahin Taşğın, Hülya Şimga, Gülriz Uygur
Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL
Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25
Baskı: Rengin Basımevi
Gümüşsuyu Cad., Çiftehavuzlar Yolu, Mutlu Aksu Sanayi Sitesi, No: 114, Zeytinburnu/İSTANBUL
Tel: 0212 482 44 66-67
Sertifika No: 45604

ISSN: 2587 - 148X

Yayın hakkı saklıdır